

શ્રી ખડાયતા કેળવણી મંડળ

તરફથી

સૌ. ધનલક્ષ્મીબહેન હરિલાલ પારેખ ટ્રસ્ટ ફંડ

સ્ત્રી હુન્નર ઉદ્યોગ કલાચિત્ર પ્રદર્શન

સ્થળ: કાળુપુર-ટંકશાળ, 'ટયુટોરિયલ હાઈસ્કૂલ'નું કમ્પાઉન્ડ

દિવસ: તા. ૩૦-૧૨-૧૯૪૦, સોમવાર સમય: સવારના નવ

•

• નિવેદક •

અંબાલાલ નૃ. સાહુ

મંત્રી

પ્રદર્શન સમિતિ

રોપ્ય મહોત્સવ સમારંભ

ખડાયતા કેળવણી મંડળ, અમદાવાદ

• શ્રી ખડાયલા સેવા સમાજ - અમદાવાદ
તરફથી નિમાયેલા સહયોગી
પ્રદર્શન સમિતિ

કાર્યક્રમ :

મંત્રી

શ્રી. અંબાલાલ ન. શાહ

સહયોગી

શ્રી. સોમાલાલ કેશવલાલ ચોકસી

શ્રી. ચિમનલાલ છોટાલાલ શાહ

શ્રી. જેઠાલાલ ચુનીલાલ દેસાઈ

શ્રી. હરિલાલ અમૃતલાલ દેસાઈ

શ્રી. મનુભાઈ છોટાલાલ શાહ

૧. પ્રાર્થના

૨. સ્વાગત ગીત

૩. પ્રદર્શન મંત્રીનું નિવેદન

૪. ઉદ્ઘાટન માટેની
વિનંતી

૫. ઉદ્ઘાટન ક્રિયા

૬. નિવેદન પાઠ્યશ્રીનું

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરસ્ટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૨૨૧૨૪

ક્રમ

ગ્રંથનામ

શ્રી હુસૈન ઉદ્દીન ૩૦૦મી
પ્રદર્શન

વર્ગિક

૬૩૫

અ. સૌ. ધનલક્ષ્મીબહેન હરિલાલ
પારેખ

રા. રા. હરિલાલ નાથાભાઈ પારેખ

રા. રા. અમૃતલાલ હરગોવિંદદાસ
પરીખ

રા. રા. શાન્તિલાલ ચુનીલાલ પરીખ

જ્ઞાતિ દેવ સ્તવન

[રાગ કેદાર]

પ્રિયદેવ-પ્રભુ, કોટિઅર્ક પ્રભુ

સ્મરું, નિત્ય સ્મરું તવ નામ પ્રભુ !

પ્રિય દેવ પ્રભુ૦

મમ જ્ઞાતિ ખડાયત ગામ તણી

વધો કોડ પ્રકાશ ચહું રવિથી;

નવ વિશ્વપ્રકાશ ભજો ઉરથી

પ્રિય દેવપ્રભુ, કોટિઅર્ક પ્રભુ !

કલગાન મીઠાં ગીતડાં સરિતે

વનપંખી તરુલતા ગાન રચે;

જગમાલણ કૂલસુવાસ ધરે

પ્રિય દેવપ્રભુ, કોટિઅર્ક પ્રભુ !

હૃદયે ખૂબ વતસલ ભાવ ધરી

સુણુને પચીસી તણી આ અંજલિ !

પ્રિય દેવપ્રભુ, કોટિઅર્ક પ્રભુ

સ્મરું, નિત્ય સ્મરું તવ નામ પ્રભુ !

‘પ્રિયમ્’

સ્વા ગ ત ગીત

આને હર્ષ ! પધારો મહેમાનો:

કુંકુમ ડગલે, મંગલ પગલે, હૈયા હરખે: મહેમાનો.

અનુરાગે સાતિ ગમે,

ફૂલ રૂઝાં સાતિ—બાગે,

અહીં મહા મહોત્સવ આને,

તેડા કીધા તે કાળે.

આને.

કલા પૂજાને કાળે,

વિશ્વ અનેરું વિરાળે,

ધન્યબાગ્ય પધાર્યા આને,

નથી સાધન સ્વાગત કાળે.

આને.

‘ અતઃસ્થ ’

સન્નારીઓ અને સન્નનો,

કલારસસ દ્રુટદાતા

જે જ્ઞાતિએ સમાજને સમૃદ્ધિશાળી બનાવવામાં સારો ફાળો આપ્યો છે, તેનો આજે ઉત્સવ છે. આપણી જ્ઞાતિએ દેશને નરપુંગવો આપ્યા છે, કલાકારો અને સાહિત્યકારોની સુંદર લઢાણી કરી છે. મિલમાલિકો અને રસદ દાતાઓથી યશોજ્વલ છે તથા તેવાં રત્નો નીપજવવામાં આજે પણ જેને હોંશ છે તેવી જ્ઞાતિનો આજનો કલા સમારંભ સાચે જ અસ્મિતાપ્રેરક જ હોય !

આજના પ્રદર્શનનાં ભાગ્યવિધાતા જે સન્નારી છે તેમનું સ્મરણ અનિવાર્ય થઈ પડે છે. જ્ઞાતિના નામાંકિત ધારાશાસ્ત્રી અને વાયરપતિ શ્રીમાન હરિલાલ નાથાભાઈ પારેખનો પરિચય આપવાનો પ્રયત્ન કરવો એ સૂર્યનો પરિચય આપવા સમાન છે. તેઓશ્રી જ્ઞાતિના ઉદાર સખાવતી સન્ન અને એક નરરત્ન છે. એમનું નામ જ્ઞાતિમાં આજે ખ. કે. મંડળને સમૃદ્ધ કરનાર ધુરંધરોમાં મોખરે બિરાજે છે. એટલું જ નહિ પણ જ્ઞાતિહિતમાં તેમનું સતત ચિંતન છે.

એ કુલરત્નનાં સહચારિણી એટલે શ્રીમતી અ. સૌ. ધનલક્ષ્મીબહેન. એમનું નામ આજના પ્રદર્શનમાં સંયુક્ત છે અને એ ધન્ય નામને વધારે ધન્ય બનાવતું બીજું નામ આજના સમુજ્જવળ પ્રસંગે તેવા જ સખાવતી ગં. સ્વ. ધનલક્ષ્મી મણિલાલ રણછોડદાસનું નામ ઉદ્ઘાટક—પ્રમુખસ્થાને હોઈ દીપી જાડે છે. આવો સુયોગ જે પ્રસંગને સાંપડ્યો છે તે પ્રસંગની લક્ષ્મીશોભા ધન્ય જ છે—તેને વિજયશ્રી વરેલી જ છે.

કલાની વિવિધ શાખાઓ

પણ આજનો પ્રસંગ કલાની દૃષ્ટિએ અવલોકવાનો છે. હુન્નર, ઉદ્યોગ, કલા અને ચિત્ર—એ તમામ કલાનાં વિવિધ અંગો છે. સમાજના પોષણ માટે એ બધાં જીવતાં રહે એ આપણી ભાવના છે. હવે માટે એની ઉત્પત્તિ હરગીઝ નથી.

કલાની ઉચ્ચતમ શાખા ચિત્રકલા આટલા માટે વધારે પ્રિય છે. જ્ઞાતિના બે શ્રેષ્ઠ કલાકારો શ્રી. સોમાલાલ શાહ અને શ્રી. રસિકલાલ

પરીખ કેવળ ગૂજરાતમાં નહિ, પણ સારા હિંદમાં ખ્યાતિવંતા છે. તેમની પ્રત્યેક કલાકૃતિ એ જીવંત કલાનો ટૂકડો છે. એ પ્રાણુદાયી કલા છે. તેમાં શ્રી. પરીખ તો શ્રી. રવિશંકર રાવળના શિષ્ય. શ્રી. રાવળ આવા શિષ્ય વડે પોતાને વધારે ધન્ય માનતા હશે.

કલાવિદ તથા સાહિત્યકાર કવિચિત્રકાર શ્રી. કૃષ્ણચંદ્ર ઝવેરદાસ શાહનું નામ આપણને વર્ષોથી જાણીતું છે. તેમનાં નાટકોની શૈલી અને તેમનાં ચિત્રકામ બંને માટે આપણે ઘણું જાણીએ છીએ. માત્ર તેમનું જોટલું સન્માન કરે એટલું ઓછું છે.

કળા અને સ્ત્રી

કળા અને સ્ત્રી એ બંને એટલેટલ છે. તે એકબીજાનાં પૂરક છે. જીવનમાં જો કલા નથી, તો એ જીવન નથી. કળા એ સૌન્દર્ય છે. કળા એ ગૃહજીવનનું અમૃત છે. કળા એ ગૃહજીવનની સંજીવિની છે. કળાને પગલે નર્તન સર્ગવતી કળાની એકરૂપતા સજીવતા છે. આવી કળાવતી સન્નારી સંસારને સ્વર્ગ બનાવી શકે છે. ‘રંગકણુમાંથી રત્ન બનાવે રસિક ચતુર રમણી’, એ કવિશ્રી લલિતનું રસવાક્ય કળાવતી સ્ત્રી વિના સિદ્ધ થવું અશક્ય છે.

કળા એ પૈસાપ્રાપ્તિનું સાધન ભલે ન હોય; પરંતુ તે ઇચ્છા કરશે ત્યારે તેમાં નિષ્ફળ નહિ જાય. કલાની સંસ્કારિતા સંસારને ઊજળો બનાવશે. ગૃહકલેશને દૂર કરવા આ સિવાય બીજો કોઈ રાજમાર્ગ નથી.

સ્ત્રીજીવનની સંસ્કારિતા

આપણી સંસ્કારિતામાં સ્ત્રીજીવનની શી સ્થિતિ છે, એનો આપણે કદી વિચાર કર્યો છે ખરો? સ્ત્રીઓ એટલે કલાની મૂર્તિઓ અને એ પુરુષની જ કમાણી ઉપર મીઠા માંડી બેસી રહે એ શું ઇચ્છવાળોગ સ્થિતિ છે ખરી? આપણી ઇચ્છા થાય ત્યારે રંગભૂમિ ઉપર આવી કંઈક સંગીતની મસ્તી જમાવી જાય, કે કલામય નૃત્યોના અંગમરોડ બતાવી જાય એ શું વાજબી છે ખરું? નાટકીય પ્રસંગો પાછળ આપણે એક અતિશુદ્ધ આશય છે-હોવો જોઈએ. એવા સમારંભોમાંથી આપણી સ્ત્રીજનતા કાયમની સુવ્યવસ્થા પકડી લે. જીવનમાં નીતિમય સંસ્કારિતાનો ઓપ ચઢાવે એ પૂરતું નથી. જીવનમાંથી દંભી કલાને સમૂળગો દેશવટો આપ્યો જ છૂટકો છે.

જાપાન આજે હુન્નરકલા માટે આગળ પડતો દેશ છે. તે દેશની સ્ત્રીઓ નવરાશના વખતમાંય કંઈ ને કંઈ કામ કરતી હોય છે. પરાશ્રયી જીવન એમને ગમતું જ નથી. ગૃહશોભનકલામાં તે દેશની સ્ત્રીઓ નિપુણ લેખાય છે. મજૂરીનો તેમને કંટાળો નથી, પણ પ્રેમ છે.

નારીજાતિ માટે હીટલરે પણ સુંદર વિચારો વ્યક્ત કરેલા છે. સ્ત્રીઓને વિદ્યાપીઠોમાં કે વ્યાસપીઠ પર જોવા કરતાં નિપુણ રસોયણો, કાળજીભરી માતાઓ ને પતિને સંતોષતી તેઓ અને એ જોવું હજાર દરજ્જે ઉત્તમ છે.

રાજકારણ અને જાહેર જીવનમાંથી સ્ત્રીઓને એમણે દૂર રાખી છે. કઠોર પુરુષોને માટે જે આટલી કસોટીનાં સ્થળ છે ત્યાં સ્ત્રીઓને પ્રવેશવાની જરૂર નથી, એમ કહેવું છે.

સ્ત્રીઓને સન્માન જરૂર આપવું, પણ તેમની પાસેથી પવિત્રતા, સંસ્કાર અને સેવાપરાયણતાની પૂરેપૂરી આશા રાખવી. હીટલરે નારીની ફરજોમાં ચૂંસો, વાસીદુ, મંદિર ને બાલકોને જણાવેલ છે.

કળા માટે કળા ?

Art for Art's sake નો અર્થ ગમે તેવું સર્જન કે વર્તન ન હોય. છતાં કલા ખાતર સદાચારનું બંધન વળ્યું સમજવાનું કહેનાર સાથે સંમત કદી થઈ શકાય નહિ. સર્વોચ્ચ આનંદનો જેણે સ્વાદ ચાખ્યો છે, એને માટે સદાચાર સહજ બની જાય છે. તેમ થાય તો Escape from Life ની વાત કોઈ કરે જ નહિ. પછી તો 'Art of Life', 'Art through Life', 'Art out of Life' ની વાતો સહેલી બની જશે.

આજે આપણે લલિત કળા અને હુન્નર ઉદ્યોગના જુદા જુદા વિભાગો પાડીએ છીએ; પરંતુ અહીં આજે એ તમામ વિભાગો એક દેહરૂપે જોવાશે.

રંધાવેલી કળા

આજના યુગમાં કળાને કાચના કબાટમાં રંધવામાં આવેલી છે. ઈજીપ્સિયન 'મમી'ની વાત આપ બરાબર જાણતા હશો. આજની

આપણી કળા એ 'મમી'ની સ્થિતિ ભોગવે છે. સુખ-સગવડને નામે એ કળા વિકળા બનતી ચાલી છે.

રોજના વપરાશમાં આવતા ધાર્મિક ને કળાપૂર્ણ લોટાઓના ચિતરામણુ આપણે ગામડામાં ખાસ જોઈએ છે. એ કળા ધસાતી જાય છે. ત્યાં નોકરો સાથેનું વિવેકી વર્તન જોવા મળે છે, ત્યારે તો ધસાતી કળા વળી વધારે યાદ આવે છે. સંસ્કારી વર્તનની આર્થતા એ અત્યુત્તમ કલા છે.

શુદ્ધ કળા તો ગામડાંમાં જ છે. ઘરમાં અને બહાર નવવધૂઓના હાથે તૈયાર થયેલાં વિવિધ રંગોનાં ચિતરામણુ કળાનાં સર્જન હોય છે. યાદ રાખો કે કળાની 'મમી'થી આપણે નથી જ જીવી શકવાના.

જેવું જીવન તેવું જ ઘર. તેવું જ રાચરચીલું અને તેવી જ તેના પરની ટારીગરી અને કળા. આમાં તટસ્થ આનંદ આપનાર કળાના જેટલું જ મહત્ત્વ સગવડો અને સુખાકારી આપનાર હુન્નર ઉદ્યોગોનું છે.

આપણી ટેવોમાં કળામય સંસ્કારિતા આવે, ગ્રામઉદ્યોગો સજીવન અને અને ગામડાંની ગોરીઓને ઉદ્યોગોમાં જ નૃત્યકલા દેખાય એ સ્થિતિ હાવવી જોઈએ.

કળા અને ધર્મ સંબંધે જન્મેલાં છે. એ અને કુટુંબીજનો છે. રંગોળની કળા તો એક દિવસે ઘેર ઘેર હતી. એ બધું પાછું આપવા મંથન કરનાર શ્રીમાન રતિલાલ ગામીને આપણે એટલા માટે યાદ રાખીએ છીએ. આપણાં ઉદ્યોગાલયો ત્યાગમૂર્તિનાં વિકાસ-મંદિરો બનેા, નીતિ-મત્તાનાં સ્વયંદુર્ગો બનેા અને જીવનના અર્ધભાગીદારનું સ્થાન ગૌરવ આપનારું બનેા.

લોકહૃદયની કલા

એક દિવસે સ્ત્રીઓ મેંદીથી પગ રંગતી. વેણીમંથન માટે પડાપડી થતી. છૂંદણાંની ભાત અળણી નથી. આ આપણી શોભનવૃત્તિએ સર્જાવેલી કલાનો એક નમૂનો છે.

સ્વસ્તિક-સાથિયા-રંગોળ એ શણગારની જ ભાવના છે. નૂપુરઝંકાર અને ભાલતીલક તથા સેંથીમાં સિંદૂર પૂરવાનો શોખ આદિચિનાદિ છે. આપની કલા પણ એટલી જ જૂની છે. બંગાળ અને મહારાષ્ટ્ર એ કલાઓને વરી ચૂકેલ છે.

પહેલું કલાપ્રદર્શન

અને આ વિચારો સાથે વિક્રમ વર્ષ ૧૯૮૦ માં રા. સા. નારણ-દાસ કાલિદાસ ગામી પાંચમી ખડાયતા પરિષદના પ્રમુખસ્થાને આવે છે. 'પહેલું કલા પ્રદર્શન' ભરાય છે અને કવિચિત્રકાર કૂલચંદભાઈના પ્રમુખસ્થાને કલા અને ઉદ્યોગને એક સૂત્રે બાંધવામાં આવે છે. ચિત્રકલા, ચક્ર, તોરણ, ભરતકામ, ગૂંથણકામ, શીવણકામ, હાથવણાટ, મીલઉદ્યોગ, સાહિત્ય, હસ્તલિખિત માસિકો-આટલામાં એના ફિતિ શિવમ્ થાય છે.

વચ્ચે વર્ષોનાં વહેણ વહી જાય છે. અમદાવાદમાં શેઠ રમણલાલની ઉદાર સખાવતે 'કમળાલક્ષ્મી સ્ત્રી ઉદ્યોગાલય'નો જન્મ થાય છે અને પછીથી કઠલાલ, મોડાસા, ઉમરેઠ, નડિયાદ, હલધરવાસ વગેરે સ્થળે એનો વિસ્તાર થવા લાગે છે.

‘કમળાલક્ષ્મી ખ. સ્ત્રી ઉદ્યોગાલય’

૧૯૯૦ ના વિક્રમ વર્ષમાં સ્થાનિક હંસરાજ પ્રાગજી હોલમાં શ્રી. બળવંતરાય પ. ઠાકોરના પ્રમુખપણા નીચે શીવણભરતના શ્રીગણેશાય મંડાય છે.

સાતિના સૂના બાગબગીચાઓમાં કલા-ઉદ્યોગનો પ્રાણ પૂરાય છે.

બીજું કલાપ્રદર્શન

૧૯૯૧ નું વિક્રમ વર્ષ લાભપાંચમના લાભ સવાયા કરતું એક દશકા પછી લાડલેલી બાળા કળાને નામે દેખા દે છે. ડા. હરિપ્રસાદ વજરાય દેસાઈ એનું પ્રમુખસંચાલન કરે છે.

ત્રીજું ખડાયતા સ્ત્રી કલા પ્રદર્શન

નડિયાદ ૧૯૯૨ માં બીજે જ વર્ષે રાષ્ટ્રસેવક 'બાપુ' શ્રી. ગોકળ-દાસ તલાટીના પ્રમુખસ્થાને ત્રીજું કલાપ્રદર્શન ઉમેરે છે. શ્રી. મણિલાલ જામળદાસ શાહ મંત્રી તરીકે તેને ફત્તેહ અપાવે છે.

ગૃહરાણી, જીવનધાત્રી, સ્નેહસરિતા, સંસારરથનું ચક્ર-આ બધા જીવંદો જીવનમાં સાથ આપનાર સ્ત્રી માટેના છે. એ જીવનસાથી કેવી રીતે બની શકે એ બતાવી આપનારા આ સમારંભો હતા.

ચોથું ખ. સ્ત્રી. કલા પ્રદર્શન

ઉમરેઠ ૧૯૯૩ માં તેનો ચોથો ઉત્સવ ઉજવે છે. પ્રમુખસ્થાને હતા શેઠશ્રી નાનુભાઈ ઘેલાભાઈ ટાઈપિકાઉન્ડ્રીવાળા, વંશાનુગત વતન સુરતનો તેમનો હસમુખો ચહેરો અને પરંપરાગત મુંબઈનો મીઠો ઉદારતાભર્યો પરિચય આ અવસરે તેમણે બતાવી આપ્યો હતો. તેના મંત્રી તરીકે શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ પ્રેમચંદ શેઠે તેમની બધી શક્તિ આ પ્રસંગે ખર્ચી હતી.

સંવત ૧૯૯૪

વિક્રમ વર્ષ ૧૯૯૪ માં ‘અખિલ ભારતવર્ષીય ખડાયતા હુન્નર ઉદ્યોગ કલા પ્રદર્શન’ એ નામે અમદાવાદમાં એક પ્રદર્શન ભરાયેલું. તેના પ્રમુખસ્થાને હતા દી. બ. મોતીલાલ લલ્લુભાઈ પારેખ; અર્થાત્ દેવગઢ બારીઆના દીવાન સાહેબ. જેમના પ્રમુખપણા નીચે ખ. કે. મંડળનો રૌપ્ય મહોત્સવ ઉજવાય છે તેમનાજ પ્રમુખપણા નીચે એ પ્રસંગ ઉકેલાયેલો.

પાંચમું ખ. સ્ત્રી હુન્નર ઉદ્યોગ કલા ચિત્ર પ્રદર્શન

હવે આપણે આજના સમારંભ ઉપર આવીએ છીએ. તેની લાંબી વિગતોમાં ઉતર્યા સિવાય પ્રદર્શનના કલા-ચિત્ર નમૂનાઓની જ વાત અહીં મૂકું. ટ્રસ્ટની શરતો આપવી અહીં જરૂરી હશે; છતાં તે અન્યત્ર જોઈ લેવાની વિનંતી કરી આગળ ચાલીશ.

પ્રદર્શનના નમૂનાઓની માહિતી આપવા માટે આવા પ્રસંગોએ પુસ્તિકાઓ પ્રગટ કરવામાં આવે છે. એ સ્થિતિ આવી રીતે આપણે વિકાસ કરીએ તો ઘણી પાસે જ છે, એમ મારું નમ્ર મંતવ્ય છે.

રાધણકલાને પણ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. મોજ્યેણુ માતા જેવા શબ્દોથી નારીજગતનું નામ ઊજળું બને છે. રસોઈની કળા તો આપણી છે.

પ્રદર્શન સમિતિ અને આભારશબ્દો

અમારી ‘પ્રદર્શન સમિતિ’એ ઉપાડેલ આ શોભનકાર્ય એકલા હાથે થવું તો અશક્ય હતું અને છે. તેમાં તમામ સભ્યોનો સક્રિય સાથ હોઈ પરિણામે સારા સારા નમૂનાઓ આપની સમક્ષ મૂકી શકાયા છે.

હું આ સ્થળે તમામ સભ્યોનો, શુભેચ્છકોનો અને સૂચનકારોનો હાર્દિક આભાર માનું છું. શ્રી ચિમનલાલ મંગળદાસ શાહ અમારી સમિતિમાં નહિ હોવા છતાં તેમણે જે કાળજી લીધી છે તે માટે હું તેમની સેવાનો ઉલ્લેખ કર્યા સિવાય રહી શકતો નથી. શ્રી રસિકલાલ પરીખે અમને અમારી વ્યવસ્થામાં માગી સહાય આપી છે તે માટે તેમનો આભાર સ્વીકારવો જરૂરી છે.

આ ઉદ્યોગાવધોના મંત્રીઓનો તથા શિક્ષિકા બહેનોનો અમને સખળ સાથ મળ્યો છે. મિત્રોની મીઠી હુંફ રહી છે. સરસ સરસ નમૂનાઓ ધરાવતું આ કલા પ્રદર્શન એમને જ આભારી છે.

આ પ્રદર્શનમાં ચિત્રકારો છે, કલાકારો છે, ઉદ્યોગપતિઓ છે, ફોટોગ્રાફરો છે અને કલાધરો પણ અપ્રત્યક્ષપણે હાજર રહેલા છે. અહીં કલાવતી સ્ત્રીઓને પરેક્ષપણે જોઈ શકશો. આ કલાકારોમાંથી કેટલાંકનો પ્રત્યક્ષ પરિચય પણ સધાશે.

આમ, ખ. કે. મંડળના રૌપ્ય મહોત્સવને શોભે એવું આ કલા-પ્રદર્શન વિશેષ રસવૃત્તિથી શોભશે તથા શુદ્ધ પ્રીતિની અખંડ નીતિ બનશે એની પૂરી શ્રદ્ધા છે.

આવેલા નમૂનાઓનું વર્ગીકરણ આપને પૂરો સંતોષ આપશે. પ્રદર્શનના કલાભવનમાં આપ પ્રવેશશો ત્યારે પ્રત્યેક નમૂનાને વિના સ્પર્શે જે આનંદ મેળવશો તે અન્યથા અશક્ય છે. ગોઠવેલા સૂત્રો એની માહિતી આપશે.

રજૂ થયેલા નમૂનાઓ ઉત્સાહપ્રેરક છે. રાતિની બડભાગી આશાને ઓજસ આપે એવા જણાશે. સુતરાઉ, રેશમી, કસબી, ઊન અને મિઠાઈ વગેરેની વિવિધતા એમાં છે. ધીરજ અને ખંતથી તૈયાર થયેલા એ નમૂનાઓ આપની પાસે એટલી જ ધીરજ અને ખંતની અપેક્ષા રાખે છે.

નમૂનાઓનું હાર્દ અહીં રહ્યાં રહ્યાં ન સમજવી શકાય. એ સુંદર નમૂનાઓમાંના કેટલાક નમૂનાઓ વિલોકવામાં ધીરજ રાખવી પડશે. ગામડાની ઉદ્યોગશાળાઓમાંથી આવેલા નમૂનાઓ નિહાળવા વસ્તુસ્થિતિ સમજવી જરૂરી છે.

ગામડાંના નમૂનાઓ નિહાળવા માટે તે તે સ્થળના સંજોગો વિચારવા રહ્યા. સાધન અને શક્તિના પ્રમાણમાં ત્યાંથી જે નમૂનાઓ આવ્યા છે તેને માટે જુદી આંખ જોઈએ.

પ્રદર્શનની પ્રગતિ નોંધપાત્ર આપને લાગશે, તો અમે અમારો લીધેલો પરિશ્રમ સફળ થયો માનીશું.

પ્રદર્શનના નમૂનાઓ વિષે થોડુંક

આવેલા નમૂનાઓ વિવિધ પ્રકારના છે. આ વિવિધતા ઘણી રીતે આકર્ષકતા અને કલાભાવના આમંત્રે એવી પણ છે.

આ પ્રદર્શન 'સ્ત્રી હુન્નરકલા પ્રદર્શન' જ છે. એટલે એમાં પુરુષ કૃતિઓને સ્થાન નથી; છતાં ચિત્રકલા અને ફોટોગ્રાફીને પુરુષકૃતિઓ તરીકે પ્રધાનપણે મૂકેલી આપ જોશો. એનાં સ્પષ્ટ કારણો છે. આપ તે કારણોથી સુવિદિત છો. સાહિત્યકારો તથા કલાકારોને સુવર્ણચંદ્રકો આપવાના છે. અલગત સાહિત્યકૃતિઓને અહીં રાખવાની જરૂરિયાત નથી જણાઈ. કલાકૃતિઓ આ પ્રસંગે સર્વિશેષ હોય એ જરૂરનું ધારવામાં આવ્યું છે.

'નેટવર્ક' સ્ત્રીઓને આજે વધારે ગમે છે. એના નમૂનાઓમાં આપણી ધાર્મિક તથા રાષ્ટ્રીય ભાવના ઉતરેલી જોઈ શકાશે. એનો સુંદર વિકાસ આપણી આંખોને સંતોષ આપે એવો જથ્થામાં અને ગુણમાં સારા પ્રમાણમાં આ પ્રદર્શન અંગે રજૂ થયેલી કૃતિઓમાં જોશે.

'પેચવર્ક' અને ફેટવર્ક પણ એવા જ મનોહર કામ છે. પ્રાચીન સંસ્કૃતિના સંપર્કમાં આવ્યા પછી આપણી કલાભાવનાને છાયાનો આધાર મળ્યો છે અને તેની ઉપર આપણી કલાને અનુકૂળતા મળી ગઈ છે. એ આપણને ખૂબ ગમી ગઈ છે. એના આ બંને સચોટ પુરાવાઓ છે. કાતરકામના નમૂનાઓ એટલા જ મુગ્ધકર છે.

ભરતકામ તો આપણી આર્થ દષ્ટિનું મનોરમ કલાકાર્ય છે. મહિલા-જગતમાં એને માટે ભારે હોંશ હોય છે અને એ હોંશ અહીં મૂર્ત સ્વરૂપે જોવાશે.

સ્ત્રીઓનું ચિત્રકામ શરૂઆતની નજરે કેવુંક લાગે છે તે રીતે અવલોકવા વિનંતી કરું છું. તેમાં કેટલીક નાની વયની બાળાઓની કૃતિઓ

રસથી નિહાળશે. તેમને આ નવયુગમાંથી ઉમંગ જે મળ્યો છે તેને ઝીલી લઈ આ માર્ગે જે વિકાસ તેઓ કરી રહેલ છે તે આપને પ્રશંસનીય લાગશે. ડિઝાઇન, જાળીની કમાનો, ગાલીચા ઉપરનું ચિત્રકામ, તાળાનાં ચિત્રો, ફોટાઓ, તૈલચિત્ર આ બધા ઉપર સ્ત્રીજગતે જે હસ્તકૌશલ્ય સાધ્યું છે તે તેમને ઉત્સાહ મળ્યા કરશે તો એક દિવસ ભવિષ્યમાં ધરોધર જીવંત બની જશે.

કાતર-કામના નમૂનાઓ તો અત્યંત રસદાયક છે. સિગારેટનો કચરો ન થવા દેતાં 'રજકણુમાંથી રત્ન' સાધનારી સ્ત્રીઓ ધારે તો શું કરી શકે તેનો એ આદર્શ પૂરો પાડે છે. એવી નકામી ચીજોમાંથી ફેમ, બાસ્કેટ, ડિઝાઇન અને આવું તો ઘણુંક કરી શકાય. વાણિયાની દષ્ટિ ઝીણી હોવી ઘટે, એ વાતની સાક્ષી આવા પ્રદર્શનથી કલાત્મક રીતે બહાર આવે એ તો અભિનન્દનનો વિષય છે.

ભરતકામની જેમ ગૂંથણકામના નમૂનાઓ એટલાજ પારાવાર છે. જ્યારથી સંચાઓએ ઘેરઘેર તેમનું સ્થાન મેળવ્યું છે ત્યારથી આ કામને વેગ મળ્યો છે. સ્વેટર, મોગ્ન, ટોપી, ટેબલ-કલોથ, ગલેફ, બાબાટોપી આમ અનેક ધરમાં રોજની ઉપયોગી ચીજો તરીકે સુતરાઉ તથા જિની વસ્તુઓમાં તે સ્થાન મેળવે છે. એ બધું અહીં વિસ્તારથી દેખાશે.

ગૂંથણનું કામ 'નેટ' ઉપર પણ થઈ શકે છે અને એના નમૂનાઓ પણ અહીં ઠીક પ્રમાણમાં રજૂ થયા છે. દરવાગ્ગના પડદા, સાડીની બોર્ડર, મનીપર્સ, સ્ટ્રેવર્ક, કીડિયાંની બોર્ડર, મખમલ ઉપરનું તેવું જ સુશોભિત કામ, જરીગૂંથણ, ફૂલહાર-આવું તો બીજું કેટલું ચે અહીં છે.

ફેબ્રેન પ્રિન્ટિંગના નમૂનાઓ તો સમજવા જેવા છે. ગરુકાના મર્બને સૂઝવી તેમાંથી બનાવેલ 'મનીપર્સ' કલાનો ઉત્તમ નમૂનો છે. દાગીનાની પેટી, ચામડાનું કામ હાથે પણ થઈ શકે છે અને એના નમૂનાઓ આ પ્રદર્શન પૂરા પાડશે.

કીડિયાંનું કામ સક્ષમતાપૂર્વક જેવાશે તો સ્ત્રીઓ તેમનો નવરાસને સમય કેવી સુંદર રીતે ગાળી શકે તેનો આદર્શ રજૂ કરતો જણાશે. જાપાનની સ્ત્રીઓ કરતાં હિંદની સ્ત્રીઓ ઊતરે એમ નથી એનો તે ખ્યાલ આપશે. 'બમડીઓની બાસ્કેટ' કલાનું હાઈ બતાવશે. કાચની બાસ્કેટ એવી જ વધુ સુંદર દષ્ટિ બતાવશે.

આ નમૂનાઓની સાથે બેસી શકે તથા શ્રેષ્ઠ એવા કેટલાક નમૂનાઓ પુરુષોના આવેલા છે. કેટલાક વેચાવા માટે પણ છે. એ પુરુષ કૃતિઓને અમે જુદી રાખેલ છે. એ નમૂનાઓ જોયા પછી આપને લાગશે કે ખડા-યતાઓમાં રહેલી કલાદષ્ટિનો પરિચય થાય તો આજના વિકાસ-યુગમાં તેમનું સ્થાન આગળ પડતું તરી આવે.

શીવજીના નમૂનાઓ વિષે તો ઘણું કહી શકાય એમ છે. તેના નમૂનાઓ પ્રમાણમાં ઘણા છે. પરંતુ એ બધું અહીં કહી શકાય એમ નથી.

‘જેની જેવી દષ્ટિ તેવી સૃષ્ટિ’ એ કહેવત મુજબ અહીં કલાની દષ્ટિ એક નૂતન સૃષ્ટિ ઊભી કરશે એમાં અમને શક નથી.

કલાકરોએ જે વરદ કલા આ પ્રદર્શનમાં મૂકી છે તેમાં ચિત્રકલા વિષે થોડુંક કહી મારું આ નિવેદન હું પૂરું કરીશ. સાતિના જાણીતા ચિત્રકારોમાં આ પ્રદર્શનથી અનેકઘણો વધારો થયેલો જોવાશે. બે સિદ્ધ કલાકારો પછી નવાં નામો પણ આશાજનક છે. શ્રી. શાન્તિલાલ સી. શાહ ભાનેરના વતની છે અને અહીં એકાદ મીલમાં કામ કરે છે. તેમનાં ચિત્રકામ જોવાથી આપને તેમની શક્તિની ખાતરી થશે. વળી કોઈ વકીલાત કરતાં કરતાં ચિત્રકલાને સરસ રીતે જીવતી રાખે છે. એ તમામ નામો કોઈ પણ ક્રમને ધ્યાનમાં રાખ્યા સિવાય કહીએ તો આ પ્રમાણે છે.

શ્રી. ચંદુલાલ ગાંધી, શ્રી. શાન્તિલાલ ગીરધરલાલ વકીલ, શ્રી. અનિલભાઈ શાંતિલાલ ચુનીલાલ વકીલ, શ્રી. હરિશ્ચન્દ્ર અંબાલાલ પેરીખ, શ્રી. ચંપકલાલ અંબાલાલ, શ્રી. અનંત મણીલાલ વગેરેનાં નામ જમાવે છે. આની જ સાથે શ્રી. કાન્તાબહેન કે. ગાંધી (સેવાશ્રમ, ભરૂચ)ની ચિત્રકૃતિ સ્ત્રીસર્જન તરીકે સારી કહેવાય.

કેટોઆરીના નમૂનાઓ આશાજનક છે. એ પશ્ચિમની કલાને આપણી સાતિ પણ સુંદર રીતે અપનાવી શકે છે એ જોઈ શકાશે.

આ પ્રદર્શનના જીવંત કલાના નમૂનાઓની વચ્ચેથી હવે હું ખસી જઈ છું. ઉદ્ઘાટક પ્રમુખશ્રીના વરદ રસ્તે આજની મંગળ ક્રિયા હવે શરૂ થાય તે માટે આપ સૌ ઉત્સુક હો. એ તદ્દન સ્વાભાવિક છે. એ ઉત્સુકતા સત્વરે મારું પડો એટલી શ્રીકાટ્યક પ્રભુને પ્રાર્થના સાથે હવે હું મારું સ્થાન લઈશ.

શક્તિ સંગીત વિદ્યાલય

●
બાળકો, બાળાઓ અને સ્ત્રીઓના શિક્ષણ માટે
એક સુંદર અને સસ્તું સંગીતસ્થાન

●

‘ હિઝ માસ્ટર્સ વૉઇસ ’ના સંગીતકાર તથા સંગીત-
વિદાના અધ્યાસી છે. પોતે ખાનગી ટ્યુશનો પણ આપે છે.

ભાવ માફકસરના તથા મધ્યમ વર્ગને અને સૌને પોષાય
એવા છે. રંજનકાર્યક્રમો તથા રાસ-ગરબા માટે સારી રીતે
જાણીતા છે.

આ વર્ગના એવા સંચાલક

સોમનાથ વ્યાસ ‘ પટપટ ’

ગાંધી માર્ગ, નાગરવાડાની સામે, ત્રીજે માળ

અમદાવાદ

એમને ફોન મળે : સમય : સાંજના ૭ થી આઠ

ધી ગુજરાત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ સોમાલાલ મંગળદાસે છાપ્યું,
ઠે. પાંચકુવા ચાર રસ્તા—અમદાવાદ

